

אברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהיה אב בחכמה” (ד"ס)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת לך לך תשפ"ד • שנה ג' - גליון קמ"ו • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

גליוני הש"ס
פסחים קיז:

וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גְדוֹל וְגו' (יב, ט).
גוי גדול - גוי של האל הגדול
איתא בפסחים (ק"ז): 'ואעשך לגוי גדול', זה שאומרים 'אלקי אברהם'.

בספר הפרדס לרש"י (סימן א) כתב בפירוש 'הקל הגדול' דברכה ראשונה של י"ח, וז"ל: 'הקל הגדול, על שם שכתוב באברהם 'ואעשך לגוי גדול', כלומר, גוי של הקל הגדול, עכ"ל'.

בית האוצר
מערכת א כלל רה

וְהָיָה רֵיב בֵּין רַעֲיֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רַעֲיֵי מִקְנֵה לוֹט וְהִכְנַעְנִי וְהִפְרָזִי אֲזִי יוֹשֵׁב בְּאַרְצָךְ (ג, יז).

פלוגתא אם א"י מוחזקת מאבותיהם | הכנעני והפרזי יושב בארץ - ולכן מרעה בהמות לוט היה גזל
ארץ ישראל אי היתה מוחזקת בידם מאבותיהם. הוא פלוגתא בבבא בתרא (ק"ט), עיין שם דרב יהודה אמר שמואל לא חשיב לה מוחזקת, ורבה חשב לה מוחזקת, ולא דנו בה בכניסה לארץ דין 'ראוי' - לשלא יטול בכור פי שנים. ועיין שם (ק"ט): דרבה דריש קרא (שמות ו, ח) 'ונתתי אותה לכם מורשה אני ד' - ירושה היא לכם מאבותיכם'.

ועיין עוד בפסיקתא דרב כהנא (רבה ג, א), דרועי לוט היו מוציאים בהמותיו בלתי זמונין, והיו רועים בשדות אחרים, והיו רועי לוט אומרים לא מְשַׁלְּהּ היא רועה (בתמיה), לא כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם (לעיל ב, ז) 'לזרעך אתן את הארץ', למחר הוא מת ולוט שהוא בן אחיו יורשו כו'. עיין שם בפסיקתא דאמו, וז"ל: אמר הקדוש ברוך הוא, 'הכנעני והפרזי אז יושב בארץ', הן שאמרת לאברהם שאני נותן לבניו את הארץ לבניו, לא לרשע הזה שאתם סבורים, ואפילו מה שאמרת לאברהם שאני נותן לבניו את הארץ, אימתי - כשאגרש את הכנעני ואת הפרזי מתוכה, לאברהם עדיין לא נתתי בנים, והכנעני והפרזי בתוכה עד עכשיו בעלים עליו, ואתם אומרים כן כו', עכ"ל. ומוכח מלישנא ד'עד עכשיו בעלים עליו', דרק משנתגרשו הכנענים כו' נעשו ישראל בעלים של ארץ ישראל, ולית ליה לפסיקתא דהיתה ארץ ישראל מוחזקת בידם מאבותיהם, ובאתי רק להעיר^א.

אוצרות יוסף
דרשה לשבת שובה שנת עת"ד

וְאֲנֹשִׁי סָדֹם רַעֲיֵים וְחַטָּאִים לְד' מֵאֵד (יג, יז).
השי"ת מצפה שנעבדהו בשלימות הכוונה
ואנו מצפים הלוואי שנזכה לשלימות הפעולה איתא בגמרא סנהדרין (קט), 'ואנשי סדום רעים וחטאים לד' מאוד', רעים בגופם, וחטאים בממונם, לד' זו ברכת השם, מאוד שמתכוונים וחוטאים, עכ"ל הגמרא. הנה מבוואר דתיבת 'מאוד' מורה על הכוונה.

ועל פי זה נראה הכוונה, במה שאמר הכתוב (תהלים קיט, ד-ה), 'אתה צוית פקודיך לשמור 'מאוד', אחלי יכוננו דרכי לשמור חקיך', ולכאורה מדוע בכתוב 'אחלי' וגו' לא אמר תיבת 'מאוד' כמו בכתוב הקודם. אך להנ"ל ענין הכתוב הוא, כי בוודאי המבוקש מהשם יתברך הוא, שיעשה האדם פקודי ומצוות ד' ככוונה הראויה שלא על מנת לקבל פרס (אבות פ"א מ"ג)^ב, ואך זה דבר קשה מאוד, והלוואי נזכה אל הקיום בפועל אף בלי שלימות הכוונה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ג). וזהו שאמר 'אתה צוית פקודיך לשמור מאוד', היינו שאתה צוית לשמור הפקודים בשלימות וטוהר הכוונה גם כן, כי 'מאוד' מורה על הכוונה, כי כך השם יתברך רוצה ומבקש מהאדם וודאי, אך זה הרי הוא דבר קשה, ו'אחלי' יכוננו דרכי לשמור חקיך' - בפועל על כל פנים אף בלי 'המאוד', היינו בלי שלימות הכוונה רק לשומרם בפועל על כל פנים כראוי, ודו"ק.

והנה, האדם צריך לבקש מהשם יתברך, שיהיה בעזרו בשמירת חוקי השם בפועל על כל פנים, ועל ידי השמירה בפועל במשך הזמן יוכל לזכות גם כן לשלימות הכוונה, ומתוך שלא לשמה בא לשמה וכו"ל, ועל כן זהו גם כן כוונת הכתוב (תהלים שם, ח). 'את חקיך אשמור אל תעזבני עד 'מאוד', היינו את חקיך אשמור - בפועל על כל פנים, ואל תעזבני מזה, אך עזרני בהשמירה בפועל על כל פנים, עד שאזכה גם אל הכוונה הקרויה מאוד, ודו"ק'.

גליוני הש"ס
ברכות נז.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲנִי ד' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶד כְּשָׂדִים (טו, יז).
'שעשה נסים לאבותינו במקום הזה' בראיית אור כשדים
איתא בברכות (נד), תנו רבנן, הרוואה מעברות הים ומעברות הירדן כו', על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום.

קצת חידוש דלא חשיב גם כן הרוואה אור כשדים, עיין בבא בתרא (צא), אמר רב חסדא, עיבא זעירא דכותי זהו אור כשדים, וברשב"ם: עיבא זעירא - כך שמו, וזהו 'אור כשדים' שהושלך שם אברהם אבינו, והרוואה צריך לברך 'ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה', כדתנן בהרוואה (ברכות שם), עכ"ל, עיין שם.

גליוני הש"ס
יומא לו:

וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם וְגו' (יז, ט).

עשה שאינו מתקן הלאו - אם חשיב 'ניתק לעשה' | לאו דקורא 'אברהם' - אם חשיב 'ניתק' | מלקות לקורא 'אברהם' עיין יומא (ה), דלאו דנבילה - 'לא תאכלו כל נבילה' (דברים יז, כא), לרבי יוסי הגלילי - לאו 'לאו' מעליא הוא, דחשיב ניתק לעשה, משום דכתיב בתריה (שם) עשה - 'לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה', עיין שם.

ענין הניתוק דשם הוא חידוש, דעשה ד'לגר' וגו' איננה תיקון ללאו, דאחרי שאכל אי אפשר עוד לתת לגר, וכמו שעמדו על זה רש"י ו**תוספות ישינים** (שם ד"ה בלאו).

ומצאתי לו דוגמא בברכות (יג), תני בר קפרא, כל הקורא לאברהם 'אברהם' עובר בעשה, שנאמר 'והיה שמך אברהם', רבי אלעזר אומר, עובר בלאו, שנאמר 'ולא יקרא עוד את שמך אברהם, ובתוספת הרבי יהודה חסיד שם (ד"ה רבי) כתב, וז"ל: ויש לפרש, דבר קפרא לא חשיב ליה לאו, משום שניתק לעשה, דכתיב 'והיה שמך אברהם', ואידך, לא דמי ללאו דנותר שניתק לעשה, לפי שמתקן הלאו, עכ"ל.

ויש שם עוד חידוש, דמוכח לפי זה דיש מלקות אלאו דקורא לאברהם אברהם, דאם לא כן מה ענין הניתוק. ויש לדבר הרבה בזה, ואין כאן מקומו.

גליוני הש"ס
יומא כה:

בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְגו' (יז, כו).
אברהם מול עצמו בחצי היום | רצה לפרסם כנגד בני דורו
איתא ביומא (כה), תניא 'וביום השמיני ימול בשר ערלתו' (ויקרא יב, ג), מולמד שכל היום כשר למילה, אלא שהזריזין מקדימין למצות כו'.

עיין פרקי דרבי אליעזר (פרק כט) - הובא בילקוט פרשת לך לך (רמז פ ד"ה הנסיון), דאברהם מול את עצמו בחצי היום, ועיין שם **בזית רענן** (אות כח).

לבד, זה וודאי אי אפשר, ורק צריך האדם לעשות על כל פנים כפי יכולתו, ואז על ידי העשייה שעושה מה שנצטווה, או ברבות הימים יזכה ד' בשכר העשייה גם ללבך ושלם, שתהא עשייתו בשלימות הגמור כראוי, עיין שם.

ז שהקשה: "והוא קיימא לן זריזין מקדימין למצוה, דהיינו מצפרא, כדאיתא פרק קמא דפסחים (ה). ויש לומר, דעשה ככוונה לפרסם נגד בני דורו".

ברוך הוא למשה רבינו כאשר ביקש ליכנס לארץ ישראל, כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, וכתב שם רבינו בגליוני הש"ס (ד"ה כלום): "צריך עיון, שהרי אמרו אל תהיו כעבדים המשמשין כו' על מנת לקבל פרס", ועיין שם עוד כמה תמיהות כאלו.

א עיין **גליוני הש"ס** (שבת פח, ד"ה עמא), שבביאר שם ענין הקדמת נעשה לנשמע, ובתוך דבריו כתב: "והנה בענין קיום כל המצוות, הנה לקיימם מיד בשלימות הגמור בלי שום פניה, רק בלב זך לשמו יתברך

א וראה עוד גליון פד עמוד ב, מספרי רבינו באריכות.
ב ועד היכן תמור עשיית המצוות על מנת לקבל פרס, עיין **גליוני הש"ס** (אבות יז, ד"ה אל תהיו כעבדים): "עיין ספר **יאים** סימן ז, מוכח מדבריו דהעובד על מנת לקבל פרס, עובר בלאו ד'לא תנסו את ד' (דברים ו, טו), ושכל עיקרו של לאו זה נאמר על זה, עיין שם", אמנם רבינו העיר על דבריו: "צריך עיון קצת, דאם כן מה הוצרך התנא להזהיר על דבר שהוא לאו בתורה". ועיין סוטה יז. דאמר הקדוש

אם התחלת מתן תורה היתה מאברהם

~ מתוך: בית האוצר מערכת א כלל א ~

אל המקום אשר היה שם אהלה בתחלה, רבי יוסי בר חנינא אמר מהכא, 'וילך למסעי' כו' (שם), והני קראי באברהם כתיבי. ואולם, הך דבבא קמא ודערכינן הם עניני הנהגה ודרך ארץ, ולא דמי ללימוד דין - דלא ילפינן מקודם מתן תורה.

תפלות אבות תיקונים'

היינו תיקונים בפירוש לדורות הבאים

ועיין עוד ברכות (כז:) דתפלות אבות תיקנים, עיין שם. וקשה, דאיך יש חיוב מכח האבות, הרי זה לימוד מקודם מתן תורה. ועיין תענית (כה:), דמשום דתפלות אבות תיקנים, קרי להו הש"ס התם 'דברי תורה', ותפלת נעילה דהוא רק תיקון חכמים, קרי לה 'דברי סופרים', עיין שם היטב ברש"י (ד"ה הללו). וקשה, דמאי מעליותא דתיקון האבות, אדרבה הא אין למדין מקודם מתן תורה, ואי משום שחכמים דאחרי מתן תורה ציוו לקיים תיקון האבות הזה, אם כן זהו שוב רק חיוב חכמים כתפלת נעילה.

וצריך לומר, דתפלות - היה בקבלה לחכמים שלא לבד שהאבות בעצמם התפללו וכללם מקראי בברכות שם, רק שתיקנו כן בפירוש לזרעם אחריהם ולדורות הבאים שיתפללו השלש תפלות. וכן מבואר בהדיא במדרש משלי (כב, כח), 'אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך' (משלי שם), אם ראית מנהג שעשו אבות, אל תשנה אותו, כגון אברהם שתקן תפלת שחרית, ויצחק מנחה, ויעקב ערבית, שלא תאמר אף אני אוסיף תפלה אחרת, שנאמר 'אשר עשו אבותיך', לא עשו להם בלבד, אלא לכל הדורות, עכ"ל¹.

וכיון דתיקנו בפירוש לדורות הבאים, לא שייך ביה אין למדין מקודם מתן תורה, ורק באבילות שבעה הוא דאמר בירושלמי דממאי דכתיב 'ועש לאביו אבל שבעת ימים' אין ללמוד אעכשיו, משום דזה אינו תיקון לדורות הבאים בפירוש, ורק דכתיב שיוסף עשה כן, ועל כן אין ללמוד מזה אעכשיו, דאין למדין מקודם מתן תורה, וזה פשוט².

מילה כשהשביעו, עיין שם ברש"י (ד"ה לאתפוסו)³.

ועיין עוד בבא בתרא (ק:), הלך בה לאורכה ולרוחבה קנה כו', דברי רבי אליעזר כו', מאי טעמא דרבי אליעזר, דכתיב (לעיל יג, ז), 'קום התהלך בארץ לאורכה ולרוחבה כי לך אתננה' כו', והאי קרא באברהם כתיב. ויש לדחות, דשם הוצרך הקנין להועיל גם אחרי מתן תורה כשיחזיקו ישראל בארץ⁴.

ועיין עוד חולין (יטו:), דיליף שחיתה בתלוש מאברהם, מקרא ד'ויקח את המאכלת הנל', עיין שם. ועיין עוד פסחים (ד:) דיליף זריזין מקדימין למצוות מאברהם, מקרא ד'וישכם אברהם בבוקר' (להלן כב, ג)⁵.

ועיין עוד ברכות (יח:), רב אשי אמר, כל זמן שמוטל עליו לקבורו - כמוטל לפניו דמי (לענין פטור מקריאת שמע ותפלה כו'), שנאמר (להלן כג, ג) 'ויקם אברהם מעל פני מתו', ונאמר (שם שם ד:) 'ואקברה מתי מלפני'. ובבראשית רבה (נח, ו), אמר רבי יוחנן, מן הן תנינו, מי שמתו מוטל לפניו פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין וכל מצוות שבתורה, מן הכא 'ויקם אברהם מעל פני מתו' - וידבר⁶.

ועיין עוד בבא בתרא (סח:), במשנה, המוכר את השדה כו' - לא מכר את החיוב המורכב ולא את סדן השקמה. ושם (סט:), מנא הני מילי, אמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא (להלן כג, ג) 'ויקם שדה עפרון אשר במכפלה וגו' וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב, מי שצריך לגבול סביב, יצאו אלו שאין צריכין לגבול סביב. אמר רב מרשיא, מכאן לְמַצְרִים מן התורה, עיין שם ברשב"ם (ד"ה אמר)⁷.

אין להוכיח מענייני הנהגה ודרך ארץ דלמדין מקודם מתן תורה

ועיין עוד בבא קמא (ס:), רַעַב בעיר - פזר רגליך, שנאמר (לעיל יב, י) 'ויהי רעב בארץ - וירד אברהם מצרימה' וגו'. ועיין עוד ערכין (טו:), מנין שלא ישנה אדם מאכסניא שלו - מן התורה, שנאמר (לעיל יג, ג)

עיין ירושלמי מועד קטן (פ"ג ה"ה) - והובא בתוספות מועד קטן (כ. ד"ה מה), דבעי למילף אבילות שבעה מ'ועש לאביו אבל שבעת ימים' (להלן ג, ז), ודחי, דאין למדין מקודם מתן תורה, עיין שם⁸. ומוכח דאין נחשב מתן תורה מאברהם, רק מסיני⁹.

ואולם, ביבמות (סד:), יליף דין נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה דיוציא כו' - מאברהם, עיין שם. ועיין עוד בזבחים (צו:), יליף דעולה טעונה סכין מאברהם, דכתיב (להלן כב, י) 'ויקח את המאכלת לשחוט את בנו', ויצחק עולה היה, דכתיב (שם שם ב) 'והעלהו שם לעולה', עיין שם. וקשה, דהא אין למדין מקודם מתן תורה.

ויש לומר, דסבירא להו דמתן תורה נחשב מאברהם, ולא חשיב לימוד מקודם מתן תורה. ולפי זה, להני ילפותי דיבמות וזבחים הנל, יש ללמוד באמת גם אבילות שבעה מ'ועש לאביו אבל שבעת ימים'. או דסבירא להו כתוספות מועד קטן שם, דכתבו טעם אחר בהא דלא ילפינן אבילות שבעה מקרא הנל, עיין שם.

ואולם ביבמות שם אמר, אף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר 'מקץ עשר שנים לשבת אברהם' וגו', ועיין שם בתוספות (ד"ה אע"פ) שנתקשו, מדוע לא הוי ראיה לדבר. ולפי הנל יש לומר, דהטעם באמת משום דאין למדין מקודם מתן תורה, ובאתי רק להעיר.

דינים נוספים הנלמדים מאברהם אף דאין למדין מקודם מתן תורה

ובגוף הך מילתא, דאין למדין מקודם מתן תורה, הנה מצינו עוד בגמרא לימודי דינים מאברהם, עיין יבמות (מב:), דיליף דין הבחנת שלשה חדשים, מקרא ד'להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך' (להלן יז, ז) דכתיב באברהם. ועיין עוד שבעות (לה:), יליף דשבעה בעי אנוקטי חפצא - מאברהם דאתפסיה לאליעזר ברית

(א) ראה בית האוצר מערכת א כלל א (אות ד"ה ו'וע' מ"ק): "הטעם פשוט, משום דניתנה תורה ונתחדשה הלכה, עיין שבת (מלה)".

(ב) עיין שם תחילת אות ד: "וע, דאם נאמר דהאבות יצאו מכלל בני נח (ראה שם אות א ד"ה הנה), יש לומר דהיתה התחלת נתינת התורה מאברהם, אלא דלאברהם ניתן מילה לבד (ראה בראשית יז, יח:), וליעקב עוד גיד הנשה (שם לב, ל), ובמצרים פסח (שמות יב, ג-י), ובמרה עוד מצוות (שם טו, כה. עיין סנהדרין נו:), ובסיני היה הגמיר", והאריך לדון בזה שם.

(ג) ראה הערה קודמת.

(ד) שכתב: "לאתפוס חפצא קאמר - או ספר או תפילין, כאברהם דאתפסיה לאליעזר ברית מילה".

(ה) ובש"ת בן פורת ח"א (סימן ד אות א ד"ה ועפ"ד), חידש דרבי אליעזר סבירא ליה למדין מקודם מתן תורה, והביא כמה ראיות לזה, ואחת מהנה הוא הך דבבא בתרא, עיין שם. ולפי זה באמת אין ראיה מכאן דמתן תורה נחשב מאברהם, וד"ק.

(ו) אכן, בגליוני הש"ס פסחים ד. ד"ה דכתיב, אחרי שהוכיח מדברי המאירי יומא כח: ד"ה כל היום, דחיוב זריזין מקדימין אינו חיוב גמור, כתב: "דאולי טעמו משום דאין למדין מקודם מתן תורה", ראה שם.

(ז) שכתב: "שהקונה את השדה קנה את המצרים עצמן וכל האילנות הנטועין במצר, דמצרים בכלל 'שדה', דהכי משמע 'סביב', כל האילנות הנטועין בקרקע המצר שהוא סביב השדה

ישנת חרמים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

לכבוד מערכת הגליון הנפלא 'אברך' הע"י.

אכתוב דבר קצר, לתרץ מה שהקשה בעל המכתב בגליון הקודם על הגר"ע ז"ל ונשיא בצ"ע. הכותב תמה על הגליוני הש"ס, דמחובר לא הוי שם פרי, והעיר הכותב מא"ח סימן של"ו דמשמע דיש עליו שם פרי, ומפרי מגדים סוף סימן תרגג.

ולחומר הנושא נראה על פי ש"ס גיטין ל"ט ע"א, דסבירא ליה לרבי מאיר דפרי העומד לבצור אין דינו כקרקע אלא כמטלטלין, וכן נפסק בחו"מ סימן צ"ה, ושאכן גם כן בהלכות פסח סימן חס"ז, דאם החיטים אין צריכים לקרקע, אסור שיבוא עליו מים, דאז דינו כתלוש ומקבל חימוץ.

ואם כן יש לומר דפרי העומד לבצור ואין צריך ליניקת הקרקע שפיר חשיב כפרי ודינו כתלוש, ואם כן מתורץ כל המקומות דמשמע דדינו כתלוש, דאיירי כשאין צריך עוד לקרקע.

מאת **שמאי קהת גרוס הכהן**
[חבר הביד"צ דקהל מחזיקי הדת ובעמח"ס 'כטת הקהתי' ושא"ס]

ועיין יומא (כא) דחשיב שם שכינה ורוח הקודש בתרתי, עיין שם היטב, וצריך עיון.

צדיק הממונה על ישראל אין נפטר עד שנברא צדיק כמותו

גמרא קידושין (עב), דאמר מר, כשמת רבי עקיבא נולד רבי, כשמת רבי נולד רב יהודה, כשמת רב יהודה נולד רבא, כשמת רבא נולד רב אשי, ללמדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו.

מעניין זה בבא בתרא (כא), עד דלא שכיב שכיבא - קיימא מנו בייתיה, וברשב"ם (ד"ה עד - ד"ה קיימא): קודם שימות המת - עומד ומזומן כבר הממונה על ביתו ועומד במקומו. ועל כן גם צדיק שממונה ומשפיע ומגין על כלל ישראל, לכן גם כן אין נפטר כו' עד שנברא צדיק כמותו.

ספק ממזר מותר - כשאין בו ריעותא אלא רק חסרון ידיעה

בגמרא קידושין (עג), ממזר וודאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק - יבא.

עיין חידוש בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן שכז ד"ה ולענין), בעניין יבמה שהולידה ולד בן שמנה, וחלה ומת, ונתייבמה על פי הוראת טעות של חכם אחד, וכתב שם התשב"ץ לעניין בניה מן היבם, וז"ל: ולענין הממזירות - אפילו נסכים לומר דחלה ומת פלוגתא דאמוראי הוא אי אסורה להתייבם או לא (עיין שם ד"ה מו), ולפי זה יהיה בבניה פלוגתא דאמוראי אם הם ממזרים או לא כו', אפילו הכי אין להתירן לבא בקהל משום דאמרינן ספק ממזר לא אסרה תורה. שלא נאמר זה אלא במי שלא נפל ריעותא בו, אלא בידיעתנו, שלא ידענו בו אם הוא כשר אם הוא ממזר, כגון שתוקי אסופי וכותי, שהוא אומר כשר אני, ואין לי לחוש לספק ידיעתכם, אבל מי שנפל בו ספק מפני ריעות שיש בו, כגון הנדון הזה שנולד מספק ערוה, לא נאמר על זה לא אסרה תורה אלא וודאי ממזר, אדרבה ספיקא דאורייתא לחומרא (עיין ביצה ג). וזה אפילו לפי הדיון, וכל שכן שאפילו באסופי ושתוקי וכותי משום מעלה דיוחסין אסור לבא בקהל (עיין קידושין שם) כו', עכ"ל.

חזרת פנים כיציאה מבית הכנסת | חזרת פנים

בעת יציאת נשמה האם חייב לקרוע

בגמרא קידושין (עג), דתניא, חיה נאמנת לומר זה יצא ראשון זה יצא שני. במה דברים אמורים - שלא יצתה וחזרה, אבל יצתה וחזרה - אינה נאמנת. רבי אליעזר אומר, הוחזקה על עומדה - נאמנת, ואם לאו - אינה נאמנת. מאי בנייהו, איכא בנייהו דאהדר אפה.

מעין זה פסחים (פז), דהפיכת פנים מיקרי שתי חבורות. ועיין עוד ראבי"ה ברכות (סימן כא) דכתב אהך דברכות (ח), רב ששת מהדר אפיה וגריס, והקשה מהך דסוטה (לט), כיון שנפתח ספר תורה - אסור לספר אפילו בדבר הלכה. ותיריך וז"ל: ויש לחלק, דכי מהדר אפיה - הוי ליה כאילו יצא מבית הכנסת, עכ"ל.

ועיין שו"ת רדב"ז (ח"ב סימן תתלח ד"ה ולענין) לענין מי שהיה עם המת והחזיר פניו בשעת יציאת נשמה - אם חייב לקרוע, עיין שם שכתב דחייב, עיין שם היטב. ולראבי"ה הנ"ל דהפיכת פנים מיחשיב כאילו יצא מן הבית, נראה דאינו חייב, דלשון הגמרא בשבת (קה), העומד על המת כו', וזה לא מיקרי עומד על המת, כיון דנחשב כאילו אינו בבית כלל.

'רוצעו' - מכה או רציעה ממש | רציעת עבד עברי משום שנושא שפחה בגמרא קידושין (ע), ואמר רבה בר רב אדא, ואמרי לה אמר רבי סלא אמר רב המנונא, כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו - אליהו כופתו והקדוש ברוך הוא רוצעו (מלקיחו ברצועה, רש"י).

לפירוש רש"י יוקשה, דהוה ליה למימר והקדוש ברוך הוא 'מכהו', דאין בזכרוני לכאורה שיהיה מכות נקרא בלשון 'רציעה' בגמרא.

ולולי פירוש רש"י היה אפשר לומר, דהכוונה 'רציעה' ממש כרציעת עבד עברי. ונלמד מכאן טעם לרציעת עבד עברי שהוא על אמרו 'אהבתי את אדוני ואת אשתו' (שמות כא, ה), דהיא שפחה כנענית [דבאופן אחר אינו נרצע - עיין קידושין (כא)] והיא אשה שאינה הוגנת וודאי.

ת"ח מטפלים בעצמם בעשיית מצוות |

אין להתמנות אם אין אחר שיעשה מלאכתו

בגמרא קידושין (ע), דאמר רב הונא בר אידי אמר שמואל, כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור, אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה.

עיין שו"ת חות יאיר (סימן רה ד"ה ואין להקשות), מה שדן על מה שתלמידי חכמים וגדולי הדור מטפלין בעצמן בעשיית סוכה ברשות הרבים, ובשאיבת מים דרך רשות הרבים למצת מצוה כו'. וחידוש שלא הביא כלל גמרא דכאן.

ועיין עוד שבת (קכז), וליטעמיק, רבי בדנפשיה עימר, עיין שם ברש"י (ד"ה רבי) ותוספות (ד"ה ולטעמיק). ועיין בבא מציעא (קח), דרבנן לאו בני מיפק באוכלוזה ניהו, עיין שם.

ועיין ירושלמי סנהדרין (פ"ב ה"ו), דאם אין להאדם מי שישמשו ויעשה מלאכתו עבורו - אזי אסור לו לקבל התמנות הפרנסות והדיינות, עיין שם דאמר, מי נפק (כשיצא רבי יוחנן, פני משה) חמה רבי חנינה בר סיסי מפצע קיסין (ראה לרבי חנינא שהיה בוקע עצים בעצמו) כו', עד - אין לא הוה לך מאן דמשמשיך לא מקבלה עלך מתמנייא.

ביאור דברי רש"י שבעבד וממזר אין שורה שכינה |

רוח הקודש ושריית שכינה שני דברים הם

בגמרא קידושין (ע), אמר רבי חמא ברבי חנינא, כשהקדוש ברוך הוא משרה שכינתו, אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל כו'.

עיין רש"י תענית (ד. ד"ה ה"ג) מה שכתב שם: ואין לחוש שתשרה רוח הקודש על עבד ועל ממזר, כדאמרינן בנדרים (לה) שאין שכינה שורה כו', עכ"ל. ומה שהביא מנדרים - לא ידעתי הכוונה, דשם לא הוזכר תנאי ייחוס, רק שצריך שיהיה גבור ועשיר וחכם ועניו, עיין שם. ועבד יש לומר דנתמעט, דאי אפשר שיהיה עשיר, דמה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פח). ומה שאין כן ממזר לא ידעתי איך נתמעט. ואולי מפאת דמי שהוא פסול משפחה יש בו עזות, כמבואר בסוגיין ובכמה דוכתי (עיין שבת ל; קידושין מט), ונתמעט מתיבת 'עניו', דעז פנים אינו עניו.

ואולם חידוש דלא הביא גמרא דכאן, דמפורש דבר זה דאין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו רק על משפחות מיוחסות שבישראל, ונתמעטו להדיא עבד וממזר.

ואולם בגוף דברי רש"י אלה יש עוד צריך עיון, דהא רש"י ארוח הקודש קאי, ואין לזה עניין לשריית שכינה, ומבואר בתנא דבי אליהו (רבא פרק ט ד"ה ודבורה) דאפילו עבד ואפילו שפחה - הכל לפי מעשיו של אדם - רוח הקודש שורה עליו.

(א) בגמרא שם: "...פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה מקום דחוק לתלמידים ויצא לשדה, ומצא שדה מלאה עומרים, ועימר רבי כל השדה כולה... ועדיין תבעי לך, חד גברא מפני ליה לכולא, או דילמא כל גברא וגברא מפני לנפשיה. תא שמע, ועימר רבי. וליטעמיק, רבי בדנפשיה עימר, אלא צוה ועימר, ולעולם כל חד וחד מפני לנפשיה".

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:

טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com